

POSUDOK NA HABILITAČNÚ PRÁCU

Mgr. Martin Brestovanský, PhD.

Prosociálne morálne uvažovanie: prirodzený vývin a intencionálny rozvoj
Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogických štúdií 2019
Študijný odbor 1.1.4 pedagogika

Habilitant si zvolil mimoriadne náročnú problematiku – v predmetnej problematike ide v podstate o transdisciplinárny prienik filozoficko-psychologicko-pedagogických prístupov k prosocialite, pričom jej riešenie je v súčasnosti, v zrkadle aktuálneho spoločensko-politického diania, mimoriadne naliehavé. Východiskom pre prácu (s rozsahom 122 strán) bol päťročný longitudinálny výskum autora (a širšieho kolektívu spolupracovníkov v niekoľkých, na seba nadväzujúcich projektoch), pričom treba oceniť výstup do praxe v podobe konkrétnych návrhov a autorovej vízie ďalšieho vývoja predmetnej problematiky. Je napísaná hutným vedeckým štýlom, bez redundantných exkurzov. Potešiteľné je, že nad deskriptívnym prístupom zjavne prevažuje autorov systémovo uplatňovaný kritický nadhľad. Pokiaľ ide o aktuálnosť, autor sa usiluje nielen vyhovieť akútnej spoločenskej objednávke, ale má tiež evidentnú ambíciu ovplyvniť edukačnú prax v základných a stredných školách ako aj ďalšie vedecké bádanie a spôsob prípravy expertov tzv. pomáhajúcich profesií v predmetnej oblasti. Použité zdroje a spôsob ich spracovania presahujú bežný štandard. Text je vhodne ilustrovaný tabuľkami a grafmi.

Pokiaľ ide o štruktúru práce, oceňujem relatívne menej zaužívaný, ale vzhľadom na edukačnú prax veľmi vítaný koncept: na prehľadovú analýzu problému, reflexiu o prosociálnom uvažovaní v kontextoch kognitivistických teórií (etiky povinnosti a utilitaristickej etiky) a etiky cnosti (s. 10–49) a prepojenie etiky cnosti s konceptom pozitívnej psychológie (s. 50–57) nadväzuje autor výskumnou časťou práce (s. 58–85) s vymedzením výskumného problému, skúmaných premenných, komplexnou informáciou o priebehu a výsledkoch bádania a napokon treťou kapitolou (s. 86–111), zacielenou na didaktiku etickej výchovy s akcentom najmä na dialogický prístup a jeho možné trendy a inovácie.

V prvej časti práce (s. 10–49) treba privítať najmä diskurzívny prístup habilitanta k pertraktovaným rôznorodým konceptom morálneho uvažovania (Eisenberg, Kohlberg, Hume, Ben-Ami Bartalova a kol., Haidt a mnohí ďalší). Principiálny je tu – z hľadiska zamerania celej práce – zásadný rozpor medzi konceptami (v podstate) endogénneho, geneticky predprogramovaného či neurálne podmieneného (napr. výskumy Greena na báze fMRI) morálneho prosociálneho uvažovania a na druhej strane jeho exogénneho, socio-kultúrneho determinovania, ktorý autor oprávnene uprednostňuje a dôkladne analyzuje v jeho limitujúcich dimenziách/doménach

(filozofickej, psychologickej a pedagogickej). Komparatívna kritická analýza vyúsťuje na základe presvedčivej argumentácie do autorovho osobného nazerania na prosociálne morálne uvažovanie, s ťažiskom v problematike morálneho vývinu dieťaťa a možnostiam ovplyvňovania prosociálneho uvažovania v edukačnej praxi, čím sa vlastne dostáva k imanentnému poslaniu celej svojej habilitačnej práce. V diskusii k habilitačnej práci bude preto zaujímavé zoznámiť sa s autorovým vlastným definovaním kľúčového pojmu prosociálneho morálneho uvažovania (s. 49) vzhľadom na predmetnú problematiku s cieľom pojmového zjednotenia (morálne usudzovanie verzus morálne uvažovanie verzus morálne rozhodovanie /viď s. 8–9 a inde/). Otázne je tiež, pokiaľ ide o problematiku morálnych dilem či konfliktov, resp. sociálno-psychologickú dimenziu problematiky (s. 39n), či by bolo možné a vhodné (v ďalších bádaniach autora?) uvažovať aj o modifikovanom využití štúdií S. Millgrama (poslušnosť voči autorite v konflikte s vlastným svedomím).

Pokiaľ ide o výskumnú časť práce (s. 50–85), vymedzenie výskumného problému je prezentované v argumentačnom vstupe autora (s. 50–54), dôkladne analyzujúcom etiku cnosti v kontexte prosociálneho morálneho uvažovania a najmä charakteristiky vývinu kľúčových komponentov prosociálneho morálneho uvažovania (s. 55–57). Treba oceniť, že aj tu sa autor dôsledne usiloval o transdisciplinárny prístup (i keď to explicitne neuvádza...), ako aj polemizujúci postoj (napr. voči niektorým postulátom pozitívnej psychológie). Habilitant oprávnene vyzdvihuje, že aktuálne doteraz v medzinárodnom meradle neprebehol longitudinálny výskum, ktorý by rovnakým spôsobom preukázal a analyzoval postupný rozvoj kvality prosociálneho morálneho usudzovania u 11–15 ročných žiakov. Koncipované hypotézy súvisia jednak s funkciou veku vzhľadom na kvalitu a štruktúru prosociálneho morálneho uvažovania (hypotéza 1, 2), so súvzťažnosťou morálneho zdôvodňovania a prosociálneho konania (hypotéza 3) a napokon s predikujúcim vplyvom vzťahu k predmetu etická výchova a interakčného štýlu učiteľa na rozvoj morálneho uvažovania žiakov (hypotéza 4, 5). Rýchlejšej orientovanosti čitateľa v texte by iste zaiste prospelo grafické zvýraznenie kľúčových termínov (výskumné otázky, hypotézy atď.) Pozitívne treba hodnotiť, že konkrétnosť a detailnosť opisu použitých metód a priebehu výskumu ako aj dôsledného spôsobu štatistického spracovania (faktorová analýza) a vyhodnotenia zistených údajov fakticky umožňuje replikáciu výskumu. Vzhľadom na množstvo heterogénnych premenných, determinujúcich prosociálne morálne uvažovanie i správanie tvoria výsledky vhodnú bázu pre nadväzujúce bádania habilitanta a jeho nasledovníkov v predmetnej problematike. Implicitné zhodnotenie výsledkov overovania výskumných hypotéz v rámci prezentovaných výsledkov bolo v Diskusii vhodné uzavrieť aj ich explicitným vyhodnotením, rov-

nako ako vyhodnotením niektorých pozoruhodných výsledkov (intersexuálne rozdiely, špecifiká ontogenézy atď.). Konštatovanie autora, že konštrukt prosociálneho morálneho uvažovania nedokáže riešiť problém priepasti medzi morálnym uvažovaním a konaním (s. 84) predstavuje výzvu pre našu edukačnú teóriu i prax.

Prínosom práce je aj tretia časť: praktický výstup z práce (s. 86–111) s cieľom koncipovať konkrétne impulzy pre zlepšenie kvality interakcie medzi pedagógmi a žiakmi v našej edukačnej praxi. Oceniť treba aj tu autorov dôsledný transdisciplinárny prístup, aplikovaný najmä pri formulovaní indikátorov kvality morálno-reflexívnej fázy etickej výchovy syntézou dialogického prístupu a východísk etiky cnosti (kap. 3.2), ako aj pri reflexii najaktuálnejších metodologických otázok zisťovania úrovne morálneho uvažovania v kontexte neoaristotelovskej etiky (kap. 3.3). Pre našu prax je podnetná aj analýza dialektického vzťahu medzi verbalizmom (potláčajúcom aktivitu žiakov) a aktivizmom (potláčajúcom ich reflexiu), ktorá vyúsťuje do imperatívu autentického dialógu medzi pedagógom a žiakmi a jeho konkrétnych podmienok. Uplatnenie Vygotského sociokultúrnej teórie pri koncipovaní dialogického vyučovania je zaujímavým dôkazom, že v tejto dynamicky sa rozvíjajúcej oblasti sa môžu užitočne aplikovať tézy, formulované takmer pred storočím... Autorské ilustrácie (obr. 1, s. 101; graf 3, s. 102; tab. 145, s. 108–111), manifestujú habilitantovu schopnosť originálneho názorného uchopenia problematiky. Závěry mohli byť vzhľadom na autorove osobné praktické skúsenosti i nové výskumné výsledky rozsiahlejšie a štruktúrovanejšie.

Záver: Mgr. Martin Brestovanský, PhD. v habilitačnej práci *Prosociálne morálne uvažovanie: prirodzený vývin a intencionálny rozvoj* (Trnava, PdF TU 2019) prezentoval hlboký osobný vhl'ad do predmetnej problematiky. Diskurzívny prístup k jej spracovaniu, výsledky výskumu i impulzy pre skvalitňovanie etickej výchovy prinášajú nové poznatky a sú dobrou bázou tak pre ďalšie bádanie v tejto oblasti ako aj pre okamžité priame využitie výsledkov v edukačnej praxi. Otázky/podnety pre diskusiu v rámci obhajoby práce sú včlenené priamo v texte tohto posudku.

Po zhodnotení práce, publikačnej, vedeckovýskumnej i pedagogickej činnosti autora a ostatných komponentov habilitačného spisu konštatujem, že spĺňajú všetky kritériá kladené na habilitačné konanie. Preto odporúčam habilitačnej komisii, aby po úspešnej obhajobe habilitačnej práce udelila Mgr. Martinovi Brestovanskému, PhD. vedecko-pedagogický titul docenta v študijnom odbore 1.1.4 pedagogika.

Šenkvice, 26. 2. 2020

Prof. PhDr. Viktor Lechta, CSc.